

Znakové jazyky ve světě a typologie a výzkum znakových jazyků

- **gesture – gesto, co-speech gestures** (gesta doprovázející řeč); gesture studies
 - **home sign** – základní gestický/vizuálněmotorický komunikační systém vytvořený v rámci rodiny s neslyšícím členem/členy bez kontaktu se znakovým jazykem, nese některé rysy přirozeného jazyka (je systematický a produktivní, má stabilní lexikon); není předáván z generace na generaci, HS mají některé společné rysy, navzdory geografickému umístění, **oral home sign** x **rural home sign**
 - **family sign languages** – rodinné znakové jazyky
- mohou být/jsou základem pro vznik znakových jazyků:
- ○ **village (rural, indigenous) sign languages/shared sign languages** – vesnické znakové jazyky (venkovské, domorodé, sdílené), **micro-community sign languages** (mikrokomunitní)
 - jazyky sdílené slyšícími a neslyšícími v relativně uzavřených oblastech se zvýšeným výskytem dědičné hluchoty (mívají jiné struktury, což je způsobené společným sdílením sociálního kontextu, historie, zkušeností, prostoru; jsou do různé míry ovlivněny mluveným většinovým jazykem; liší se mezi sebou navzájem)
 -
 - ○ **deaf sign languages** – znakové jazyky neslyšících (též komunitní znakové jazyky), **urban sign languages** (městské), **macro-community sign languages**
 - též national sl, established sl, standard sl
 - vznikají ve skupině neslyšících, kteří nemají rodinné ani sousedské vazby (jeho základem mohou být také všechny výše jmenované vizuálněmotorické/znakové systémy včetně vesnického znakového jazyka), rychlejší vznik systematických lingvistických struktur
 - jejich vznik je často spojen s institucionálním vzděláváním neslyšících, často v souvislosti s počátky vzdělávání (např. evropské znakové jazyky se formovaly v 18./19. století)
 - původ a vznik většiny zavedených a dobře prostudovaných znakových jazyků neslyšících komunit není dobře zdokumentován (nejvíce pramenů existuje pro LSF, který měl velký vliv na další evropské ZJ a ASL)
 - postupný vznik, proměnu a vývoj ZJ můžeme zkoumat na:
 - **new deaf community sign languages, new emerging¹ sign languages** – nově vzniklé znakové jazyky
 - nemají dlouhou historii
 - ZJ vznikající spolu s komunitou neslyšících (spojené např. se vznikem škol), např.:

¹ Emerging sign languages – většinou se používá pro znakové jazyky vzniklé v rámci posledních 2 nebo 3 generací.

- nikaragujský znakový jazyk – první škola byla otevřena r. 1977 (vznikl na základě domácích znaků, rodinných ZJ a vlivu uživatelů dalších, etablovaných ZJ), Izraelský znakový jazyk, Mauricijský ZJ
- můžeme na nich zkoumat a dokumentovat vznik jazyka a jeho systému a struktur

Počet znakových jazyků

- znakových jazyků je méně než mluvených (některé ZJ již zanikly), ale je jich pravděpodobně několik stovek (Zeshan, Pafreyman, 2017)
 - o **Ethnologue** uvádí: 150 ZJ (Deaf community sign language: 128, Shared-signing language: 21)
 - o Wikipedie uvádí: 212 konkrétních ZJ (48 Evropa, 42 Afrika, 48 Amerika, 53 Asie, 21 Blízký východ), jinak přibližně okolo 300
- počet ZJ nelze přesně určit, některé vznikají, některé zanikají; na jednom území může být více ZJ (např. u různých škol) nebo různá území mohou používat stejný ZJ (i pod jiným názvem)
- počet kompletně zdokumentovaných znakových jazyků je velmi malý, nejvíce zdokumentované jsou jazyky západní Evropy (western sl) a USA a AUSLAN, ostatní mnohem méně či vůbec (to znemožňuje dělat rozsáhlejší typologické studie); lingvisticky zkoumáno bylo zatím cca 32 vesnických ZJ
- **genealogická/genetická klasifikace ZJ**: nevíme jistě, které jazyky jsou geneticky spjaté, příbuzné (historicko-komparativní metoda nefunguje, jednak nemáme dostatek pramenů, jednak srovnávání lexika či gramatických forem často selhává na ikonicitě (a motivovanosti) znakových jazyků)
- **areálová klasifikace ZJ** (mohou nést společné rysy s většinovým jazykem či s většinově užívanými gesty, kulturně-zeměpisný kontext)
- **typologická klasifikace ZJ**: moderní lingvistika ZJ se pokouší o studie napříč znakovými jazyky, často však nelze porovnávat již existující dokumentaci a popisy, ale je nutné je vytvářet současně se studii (srov. Zeshan (2006) - interrogatives and negatives, Zeshan and Perniss (2008) - possession and existentials, and Zeshan and Sagara (2016) semantic fields of colour, kinship and quantification), srovnávací výzkumy většinou probíhají na malém množství ZJ a zabývají se jednotlivými jevy
- metody pro sběr jazykových dat napříč různými ZJ (crosslingvistických dat) se vyvíjejí a proměňují: odpovědi výzkumníků na typologické dotazníky x sběr materiálu i ve spolupráci s místními výzkumníky (často nejde jen o jazykový materiál, ale také o sociolingvistický a antropologický výzkum)
- projekt: Atlas of Sign Language Structures – pokus o rozsáhlejší srovnání více ZJ: <https://www.sign-hub.eu/atlas> (online dotazníky pro providery v jednotlivých zemích)

Společné rysy (zatím prozkoumaných) znakových jazyků neslyšících (univerzálie?)

- primárně jazyky užívané v komunitách neslyšících, neslyšícími
- jsou vizuálněmotorické – vnímané zrakem
- stejná funkce (komunikace, předávání informací)
- nejsou reprezentací většinových mluvených jazyků, mají svou strukturu (ale jsou částečně ovlivněny většinovým jazykem a gesty)
- užívají manuální i nemanuální prostředky
- parametry/komponenty znaku – tvar ruky, orientace, místo artikulace, pohyb – tradičně, v souladu s lingvistikou znakových jazyků, nazývané fonémy – fonologická rovina, ale! mají úplně jinou povahu než fonémy v řeči mluvené, mohou být významotvorné (selhává tradiční rozdělení foném-morfém)
- ikoničnost – zjednodušeně jakýkoliv nearbitrární vztah mezi znakem (nebo sublexikálním komponentem) a jeho významem
- historický vztah mezi gestem a znakem (podléhá gramatickým omezením jazyka)
- simultánnost v různých rovinách
- vliv kontaktu s mluveným jazykem většiny (mluvní komponenty, prstová abeceda – u mluvčích a jazyků, kteří jsou v kontaktu s psanou formou)

Lingvistika znakových jazyků – výzkum – typologie znakových jazyků

- můžeme postupovat dvěma způsoby
 - o používat vzorce, které byly stanoveny pro mluvené jazyky (např. slovosled, slovní druhy)
 - o specifické vzorce vycházející z odlišné modality znakových jazyků a jejich povahy

většinové/mluvené jazyky x znakové jazyky (rozdílná modalita, která může mít různě velký vliv na určité struktury) – **cross-modal typology**

x

znakové jazyky – shodné a rozdílné rysy – typologická diverzita – **cross-linguistic study**

inter x intra modální perspektiva

- nutné detailně prozkoumat více znakových jazyků (na jaké jazykové struktury má/nemá vliv modalita; jaké struktury jsou/nejsou znakovým jazykům společné)
- první výzkumy v 60. a 70. letech byly dominantně zaměřeny na ASL, později také na západní evropské ZJ (švédský, nizozemský, britský), AUSLAN – důraz na nalézání společných rysů znakových a mluvených jazyků a jejich srovnání
- ve 21. století se začínají zkoumat další, nezápadní ZJ, „exotické“ ZJ (např. Jordánsko, Hongkong, Indie, Turecko, Uganda, Japonsko, jižní Amerika, Afrika, Asie) a také

vesnické a nově vzniklé ZJ – důraz na specifika znakových jazyků a jejich odlišnost, ikonicitu aj.

- tvorba rozsáhlých korpusů znakových jazyků, korpusová lingvistika, práce s velkým množstvím jazykových dat, zapojení neslyšících lingvistů

Alternate sign languages (secondary, auxiliary sign languages) - Alternativní znakové jazyky

- znakové jazyky, které nejsou (primárně) používány neslyšícími lidmi, ale byly vyvinuty slyšícími pro různé účely:
 - o práce v hlučném prostředí (Sawmill SL)
 - o slib mlčenlivosti (klášterní znakové jazyky) (monastic SL)
 - o lingua franca v oblasti, kde používají se různé mluvené jazyky (např. indiánské ZJ) (Plains Indian SL (severní Amerika), Keresan Pueblo Indian SL (Nové Mexiko),
 - o prostředek k dodržování určitých kulturně založených řečových tabu (domorodé znakové jazyky Austrálie) Australia Aboriginal SL
- liší se původem, lingvistickou strukturou (různě velký vliv mluveného jazyka) a funkcí, některé mají blízko k vesnickým ZJ

→ mohou být „adoptovány“ neslyšícími a stát se základem ZJ

X Umělé, hybridní, znakové systémy – uměle vytvořené

Použité zdroje

BAUER, Anastasia. (2014). Sign language types. In: Bauer, A. The use of signing space in a shared sign language of Australia. De Gruyter Mouton, s. 10–31. ISBN 9781614517337

DE VOS, C., PFAU, R. (2015) Sign Language Typology: The Contribution of Rural Sign Languages. *The Annual Review of Linguistics*. 1, s. 8.1–8.24. DOI: 10.1146/annurev-linguist-030514-124958.

MEIR, I., SANDLER, W., PADDEN, C., ARONOFF, M. Emerging Sign Languages. (2011). In: FLAHERTY, M. *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*, vol 2. *JOURNAL OF DEAF STUDIES AND DEAF EDUCATION*. 16(3), s. 414–436 . DOI: 10.1093/deafed/enq066. ISSN 10814159.

NYST, Victoria. (2018) The Time Depth and Typology of Rural Sign Languages. *Sign Language Studies*. 18(4), 477 [cit. 2020-09-13]. ISSN 03021475.

SCHEMBRI, Adam, Jordan FENLON, Kearsy CORMIER a Trevor JOHNSTON. Sociolinguistic Typology and Sign Languages. *Frontiers in Psychology* [online]. 2018, 9 [cit. 2020-09-14]. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.00200. ISSN 16641078.

ZESHAN, U., PALFREYMAN, N. (2017). Sign Language Typology. In Aikhenvald, A., Dixon, R. (Eds.). *The Cambridge Handbook of Linguistic Typology* (Cambridge Handbooks in Language and Linguistics). Cambridge: Cambridge University Press, s. 178–216. doi:10.1017/9781316135716.007

ZESHAN, Ulrike, DE VOS, Connie. *Sign Languages in Village Communities: Anthropological and Linguistic Insights*. De Gruyter Mouton – Ishara Press, 2012. ISBN 9781614512035.

ZESHAN, Ulrike, DE VOS, Connie. (2012). Introduction: Demographic, sociocultural, and linguistic variation across rural signing communities. IN: ZESHAN, Ulrike, DE VOS, Connie. *Sign Languages in Village Communities: Anthropological and Linguistic Insights*. De Gruyter Mouton – Ishara Press. ISBN 9781614512035.

<https://www.ethnologue.com/subgroups/sign-language>

Wikipedia contributors. (2020, August 15). Home sign. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 06:47, September 18, 2020, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Home_sign&oldid=973165755

Wikipedia contributors. (2020, August 31). List of sign languages. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 06:48, September 18, 2020, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_sign_languages&oldid=975988714